

De menselijke herinnering die vijftig jaar terug voert in de tijd is per definitie onbetrouwbaar.

ENIGE OPMERKINGEN BIJ 'KICKSEN EN WICKETS'

Daniël Rewijk

Begin augustus 2017 verscheen 'Kicksen en wickets. Van cricket naar voetbal in Nederland 1845-1888', een special van *Hard gras*, geschreven door Jan Luitzen en Wim Zonneveld. Daniël Rewijk promoveerde in 2015 op *Captain van Jong Holland. Een biografie van Pim Mulier 1865-1954* en reageert op de special met de onder afgedrukte kanttekeningen.

Sportpionier Pim Mulier blijft met zijn web van mystificaties over de introductie van voetbal in Nederland aan sporthistorici werk verschaffen. In hun 'Kicksen en Wickets' proberen Jan Luitzen en Wim Zonneveld als twee tekstexegeeten Muliers oorsprongsmythe te ontzenuwen en de lacunes van de vroege Nederlandse sportgeschiedenis in te vullen. Slagen zij? In het tweede zeker, in het eerste slechts matig.

De grote verdienste van Luitzen en Zonneveld is de creativiteit waarmee zij bekende gegevens combineren met een aantal interessante nog niet eerder gebruikte bronnen. Ook de zorgvuldigheid waarmee de auteurs reeds bekende gegevens op een rijtje zetten, levert nieuwe informatie op. Niet alleen komen zij zo tot een nauwkeuriger genealogie van het Haarlemse clubleven, maar ze laten door het hele boek heen zien dat de cricketrage van rond 1880 nog heviger was dan tot nog toe werd gedacht. Ook wordt de betrokkenheid bij die rage van een aantal reeds bekende figuren beter uitgelicht en worden enkele onbekende grootheden in deze ontstaansgeschiedenis geïntroduceerd.

Interessant zijn bijvoorbeeld vader en zoon Logeman, beiden onderwijzer. Senior doceerde wis- en natuurkunde op het Haarlems gymnasium, zijn zoon leidde een eigen kostschool dichtbij Liverpool. Vader Logeman moedigde de Haarlemse jeugd aan in hun cricketrage met de sportpropaganda die in Engeland gemeengoed was. Zijn zoon ontving in 1878 onder andere Theo Peltenburg als leerling op zijn kostschool, een vooraanstaand figuur in HFC en Rood en

Omslag van: Luitzen, Jan, en Wim Zonneveld. 'Kicksen en wickets. Van cricket naar voetbal in Nederland 1845-1888.' *Hard gras*, special (augustus 2017): 3-150.

Wit. Ook nieuw is het 'ooggetuigeverslag' van het vroegste voetbal in Haarlem van Willem van Warmelo, alias 'Lakkie van Eeden'. Van Warmelo schreef in 1928 vanuit Indië een ingezonden bijdrage in *Revue der Sporten*, met zijn herinneringen aan Mulier, die rechtstreeks uit Engeland met een 'eivormige bal' aan kwam dragen. 'Ik zie hem nog daar in de Koekamp met den bal in z'n armen door alles heen dribbelen, hij, de slanke jongeling, was zoo vlug als een haas en zoo glad als een aal.'

Met 'Lakkie van Eeden' komen we uit bij een problematisch aspect van de werkwijze van de auteurs: de omgang met het bronnenmateriaal. Luitzen en Zonneveld proberen tot een nauwkeurige datering van zoveel mogelijk gebeurtenissen in de vroege Nederlandse sport te komen. Daarbij gebruiken zij ook deze herinneringen van Van Warmelo, die uiterst onbetrouwbaar blijken. De auteurs geven dat ook onomwonden toe. Niet vreemd, want de menselijke herinnering die vijftig jaar terug voert in de tijd is per definitie onbetrouwbaar. Van Warmelo herinnert zich bijvoorbeeld op zijn tiende verjaardag lid te zijn geworden van de aspirantenafdeling van Rood en Wit. De club werd pas enkele maanden later opgericht en buiten dat – Van Warmelo had opgenomen kunnen worden in het grijze gebied tussen samen spelen en formele oprichting – gymnasiasten van een jaar of vijftien hebben niet de neiging klein grut van tien tot hun domein toe te laten.

Deze herinneringen worden door de auteurs zelf kritisch verwerkt en zij verbinden er dan ook geen stellige uitspraken aan. In hun gretigheid de blinde vlekken van de sportgeschiedenis in te vullen worden de bronnen niet altijd zo zorgvuldig gewogen en gecontextualiseerd. Met name als het gaat om de *whereabouts* van Pim Mulier in zijn jeugd jaren worden stellige uitspraken te vaak gekoppeld aan volstrekt onbetrouwbare, in mijn ogen zelfs gefin-

geerde bronnen. Hier laten ook Luitzen en Zonneveld zich verstrikken in Pims web van mystificaties.

Falsificaties?

Een eerste voorbeeld is het logeerpartijtje van een piepjonge Mulier op het Noordwijkse Instituut Schreuders rond 1871, waar hij dan voor het eerst cricket en voetbal zou hebben gezien. Met stelligheid beweren de auteurs dat dit logeerpartijtje wel degelijk heeft plaats gevonden en wel in de eerste helft van 1872. De argumenten daarvoor zijn dat de Frans-Duitse oorlog in 1870-1871 werd uitgevochten en kort daarna zowel de twee Engelse docenten die Mulier in zijn herinneringen noemt én zijn broer Pieter op school waren. Hier verzuimen de onderzoekers onderscheid te maken tussen wat mogelijk zou kunnen zijn, wat waarschijnlijk is en wat (vrijwel) zeker is. De gegevens die Mulier zelf verschaft, maken niets waarschijnlijk. Ze zijn notoir onbetrouwbaar en verdienen de grootst mogelijke scepsis. Steeds als ze getoetst kunnen worden aan onafhankelijk bronnenmateriaal worden ze gefalsificeerd. Negeren dus, zou je zeggen.

Toch wordt Muliers verblijf aan Rey's handelsinstituut te Lübeck op één jaar vastgesteld in plaats van twee op autoriteit van Muliers 'sportdagboek' dat door Jan Feith in het *HFC Gedenkboek* wordt aangehaald. Het sportdagboek waarmee Luitzen en Zonneveld zelf vaststellen dat Pim het op 12 juli 1885 erg druk moet hebben gehad. Hij speelde een cricketwedstrijd – een dagvullende bezigheid, zeker in die tijd – en volbracht een intensieve hardlooptraining van 7 kilometer, in de nationale recordtijd van 25.10. Die tijd betekent een kilometergemiddelde van 3.35, terwijl het Nederlands record op de 1000 meter bijna tien jaar later (in 1894) 3.24 was. Het is ook dit sportdagboek waarmee Mulier zijn onmogelijke recordrace tussen Haarlem en Amsterdam in 57 minuten claimde, een kilometergemiddelde van 3.48. Dat sportdagboek heeft niet bestaan, totdat het tevoorschijn komt en in een laboratorium de authenticiteit van papier, inkt en handschrift onomstotelijk zijn aangetoond. Tot die tijd is het 'Sportdagboek van Mulier' de *Ossian*, het *Oera Linda-boek* van de sportgeschiedenis.

Nog een laatste voorbeeld dan. In hun felle wens een nieuw traject aan te wijzen in Muliers jongensjaren veronderstellen Luitzen en Zonneveld dat Muliers kostschoolverblijf te Brummen geen beletsel was om tussentijds, buiten de schoolvakanties om, voor korte visites vanuit Brummen naar Haarlem te reizen. Hij zou dat dan hebben gedaan per velocipède, net zoals een andere leerling die vanaf Brummen

zijn zuster 25 kilometer verder te Arnhem bezocht. Nu leert TomTom dat de afstand Brummen-Haarlem via de rijkswegen A12, A2 en A9 140 kilometer is. Met het wegennet van 1879 zal dat in ieder geval niet minder zijn geweest. Je ziet hem gaan, Pimmetje van veertien, op zijn 'klappermolen met Titanenbanden', over de Veluwe, de Utrechtse heuvelrug, door het Gooi en het laatste stukje langs de Ringvaart van de gloednieuwe Haarlemmermeer.

Gedetailleerde sportgenealogie

In *Captain van Jong Holland* heb ik de voetangels van Muliers mythomanie willen vermijden door bronnen van zijn hand van voor 1900 principieel te negeren. Waar ik ze wel gebruik, worden ze ofwel geruggesteund door onafhankelijke alternatieve bronnen, of ze dienen als secundaire bron. De constructie van Muliers imago als peetvader van de Nederlandse sport valt namelijk wel uiterst vruchtbaar te analyseren aan de hand van zijn autobiografische teksten. Ik weet dus niet of Pim op Schreuders heeft gelogeed; ik weet niet of hij een, anderhalf of twee jaar in Lübeck heeft schoolgegaan en ik weet ook niet hoe vaak Mulier zijn familie bezocht tijdens zijn kostschooljaren te Brummen. We weten ook niet precies wie, wanneer en hoe in Haarlem voor het eerst tegen een bal aantrapte. Het is de verdienste van *Kicksen en Wickets* dat we daarover nu meer duidelijkheid hebben.

De ondeugdelijkheid van Muliers bronnen was niet de enige reden dat ik uiterst voorzichtig was in het gebruik ervan. Ik heb met mijn Mulier-biografie getracht los te komen van het eendimensionale feitjes verzamelen, het antiquarische en triviale dat de sportgeschiedenis in Nederland tot voor kort beheerste. Ik wilde de botsing en fusie van oude en nieuwe culturele codes aanwijzen, waarmee de jonge Nederlandse sportwereld vorm kreeg. Daarnaast wilde ik met een analyse van Muliers sportideologie inzichtelijk maken waar hij nu eigenlijk mee bezig was, als hij met sport bezig was. De strikt feitelijke reconstructie die in 'Kicksen en Wickets' wordt gezocht is waardevol, maar tegelijkertijd ook slechts een eerste stap. De lokale, nationale en internationale netwerken die Luitzen en Zonneveld laten zien, zijn in mijn optiek veel interessanter dan de gedetailleerde sportgenealogie die ze nu hebben geschreven. Als dit boek de opmaat is naar een zorgvuldig gethematiseerde en gecontextualiseerde prosopografie van de vroege Nederlandse sport, zal het onderzoek een waardevolle bijdrage vormen aan de ontwikkeling van de sportgeschiedenis in Nederland.